

ნიკოლოზ შამუგია

სკუოლა ნორმალე სუპერიორე (პიზა),
იტალია

შესანიშნავი ხუთეული ანუ ღიმილის ცხენკაცები

საკვანძო სიტყვები: კენტავრების ბრინჯაოს სტატუეტები, ღიმილი, ფოლოე, ფოლოსი

ელინურ ცივილიზაციაში კენტავრები იმთავითვე უცხო, ველურ, საშიშ და უხემ ძალას განასახიერებდნენ. თქმულებები ამ არსებებს საბერძნეთის ორ სხვადასხვა კუთხეში უჩენდნენ ბინას: თესალიაში, კერძოდ, მაგნესიის მხარეში, პელიონის მთაზე და პელოპონესში, კერძოდ, არკადიის მხარეში, ფოლოეს მთაზე. მითის თანახმად, ძველი ბერძენი გმირები ამ ძალმომრე, აგრესიულ ცხენკაცებს ორივეგან დაუპირისპირდნენ და დაამარცხეს. შესაბამისად, არსებობს ორი კენტავრომაქია – თესალიური და პელოპონესური. გეომეტრიული (ძვ. წ. 900 – 700 წლები) და არქაული (ძვ. წ. 700 – 480 წლები) პერიოდების სახვითი ხელოვნების ნიმუშებზე ჩანს, თუ როგორ იბრძვიან უზარმაზარი ლოდებითა და მიწიდან ძირფესვიანად ამოგლეჯილი ხეებით შეიარაღებული თმაწვერაბურძენილი კენტავრები თესალიური კენტავრომაქიის შემთხვევაში ლაპითების, ხოლო პელოპონესური კენტავრომაქიის შემთხვევაში ჰერაკლეს წინააღმდეგ. ცხენკაცების სიძლიერისა და სიმრავლის გამო თუ იყო, რომ ზო-

გიერთი მხატვარი ლაპითების დამხმარედ გმირ თესევსს, ჰერაკლესად კი იოლასს გამოსახავდა. რაც შეეხება მწერლობას, საკმარისია თვალი გადავაგვლოთ პირველ ძველბერძნულ ლიტერატურულ ძეგლს, ჰომეროსის „ილიადას“. პოემის პირველსავე ქებაში ჰომეროსი ოსტატურად ადარებს ლაპითთა მეფე პირითოოსის ქორწილში პატარძლის მოტაცების მოწადინე აგრესორ კენტავრებს ბერძენთათვის მშვენიერი ელენეს წამგვრელ აგრესორ ტროელებთან.¹ ამასთან, მინიშნებულია, რომ ელინები ერთად უნდა აღუდგნენ წინ ამ უცხო, ველურ ძალას, ისევე როგორც თავის დროზე სხვადასხვა კუთხის ბერძენი გმირები დადგნენ ერთად ბარბაროსი და ძალმომრე ცხენკაცების წინააღმდეგ. კლასიკური პერიოდის (ძვ. წ. 480 – 323 წლები) დადგომისთანავე კენტავრების უარყოფით, ანტაგონისტურ ძალად აღქმა საოცრად გაამძაფრა სპარსელთა შეჭრამ საბერძნეთში. ძვ. წ. მეხუთე საუკუნეში, სპარსელებთან ომის შემდეგ, უმნიშვნელოვანეს ელინურ ტადართა ფრონტონები, ფრიზები და მეტოპები დაიხუნძლა უკულტურობაზე ცივილიზაციის გამარჯვების იდეით დატვირთული თესალიური კენტავრომაქიის გამოსახულებებით: პართენონი ათენში, აპოლონის ტაძარი ბასიში, პოსეიდონის ტაძარი სუნიონში, ჰეფესტოს ტაძარი ათენის აგორაზე, ზევსის ტაძარი ოლიმპიაში... ამ უკანასკნელი ტაძრის დასავლეთ ფრონტონზე გამოსახულია, თუ როგორ ხელმძღვანელობს, როგორ წარმართავს გამარჯვებისკენ კენტავრთა წინააღმდეგ თესევსისა და ლაპითების ბრძოლას თავისი ღვთაებრივი ძალით, სიმბოლურად გაწვდილი მარჯვენათი, თვით აპოლონი (სურ. 1), ღმერთი, რომელიც ელინურ ხელოვნებას უმაღლესი

¹ Hom. *Il.* 1.254-284. დაწვრილებითი ანალიზისთვის იხ. Alden 2000, 79-82; Shamugia 2012-2013, 220-231.

კულტურული ძღვევამოსილებისა და მშვენიერების განსახიერებად აერჩია.

ამ ზოგადი სურათის ფონზე გარკვეულწილად მოულოდნელი და დამაბნეველიც კი აღმოჩნდა ამერიკელ კოლექციონერ დეიმენ მემაკაპას მიერ 1997 წელს პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმისათვის გადაცემული ერთი საჩუქარი. ეს გახლდათ ბრინჯაოსაგან დამზადებული კენტავრის მცირე ზომის ატიკური სტატუეტი, რომელიც დაახლოებით ძვ. წ. 530 წლით თარიღდება (სურ. 2 – 4).² ნიშანდობლივია, რომ ამ კენტავრს მოძალადე, საშიში, ველური არსებისათვის დამახასიათებელი შტრიხები არ აქვს. იგი საოცრად დინჯი, დარბაისლური ნაბიჯით მიდის, შვენის ლამაზი, მოწესრიგებული და კულულებად დახვეული თმა-წვერი, თავი ოდნავ მოუბრუნებია და იღიმის. კითხვებს სწორედ ეს ოდნავი, საოცრად თბილი, ენიგმატური ღიმილი უჩენს კლასიკოსებს: ვინ არის ეს კენტავრი და რატომ იღიმის?

წინამდებარე საკითხზე ყურადღება პირველად გამახვილდა და რამდენიმე საინტერესო თვალსაზრისიც გამოითქვა პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმის მიერ 2003 წელს გამოცემულ გამოფენის კატალოგში „The Centaur’s Smile: The Human Animal in Early Greek Art“. სხვა გამოკვლევა აღნიშნულ სტატუეტს არ მისძღვნია. კატალოგში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ღიმილი, რომელიც კენტავრს ამშვენებს, უბრალოდ „არქაული ღიმილია“.³ არქაული პერიოდის მრავალ ქან-

² პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი 1997-36. ქანდაკების სიმაღლეა 11,1 სმ., სიგრძე – 11,9 სმ., ხოლო სიგანე – 3,9 სმ. იხ. Guthrie 1998, 194, სურ. 196-ე გვერდზე; Padgett 2003, 13-14, სურ. 9, 158-161, ნომერი 24.

³ Padgett 2003, 161, ნომერი 24.

დაკებას ხომ ოდნავი, თბილი ღიმილი დასთამაშებს, იმ ეპოქის უტყუარი მახასიათებელი.⁴ თუმცა კლასიკოსთა გარკვეულ წრეს ეს ახსნა ვერ დააკმაყოფილებს, რადგან ისინი შინაგანი მეცნიერული ალღოთი გრძნობენ, რომ, არქაული პერიოდის არაერთი სახვითი ნიმუშისაგან განსხვავებით, ამ ქანდაკებაზე იკითხება ჩვეულებრივ დროისმიერ ატრიბუტად ქცეულ ღიმილზე უფრო მეტი, იკითხება დარბაისლური სული. ღიმილი აქ უბრალო ეპოქალური მახასიათებელი როდია, არამედ კანონზომიერად აგვირგვინებს იმ მრავალ შტრიხთა ერთობლიობას, რომელიც არაორაზროვნად ერთ მიზანს ისახავს – ლალი, გახარებული კენტავრის სახის შექმნას, კენტავრისას, რომელსაც თვალებში საამო სიხარული ჩასდგომია. ამ ცხენკაცის უჩვეულოდ ბედნიერ გამომეტყველებას ხაზი ესმება სიხარულისაგან გაბადრული თვალებითა და ზეაწეული წარბებით. დამაჯერებელი ინტერპრეტაციის ძიებაში გამოფენის კატალოგში ორჭოფულად, მაგრამ მაინც გამოითქვა სხვა მოსაზრებაც. კერძოდ, ვარაუდის დონეზე დაშვებული იქნა შესაძლებლობა, რომ მომდღმარი კენტავრი მივიჩნიოთ ქირონად ან ფოლოსად, რომლებიც ძველბერძნულ მითოლოგიაში ყველასათვის არიან ცნობილი როგორც ცივილიზებულნი, ბრძენნი და ელინი გმირებისადმი კეთილად განწყობილნი.⁵ განსაკუთრებით ეს ითქმის ქირონზე, რაკი იგი მიიჩნეოდა აგრეთვე მრავალი ბერძენი გმირის – მათ შორის იასონის, აქტეონის, ასკლეპიოსის, ტირესიასის, ჰერაკლესა და აქილევსის – აღმზრდელად. ეს ვარაუდი, პირველის დარად, ნაკლებ დამაჯერებელია: დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენთვის საინტერესო კენტავრს ხელში ეჭირა და მარჯვენა მხარზე გადებუ-

⁴ გორდეზიანი 1988, 233, 246.

⁵ Padgett 2003, 14.

ლი ჰქონდა კომზალი, რიგით ცხენკაცთა განუყრელი ატრიბუტი, რომელიც ქირონისა და ფოლოსისთვის უცხოა ელინურ სახვით ხელოვნებასა თუ მწერლობაში.⁶

საკითხის არსის გასარკვევად უნდა გავითვალისწინოთ რამდენიმე სხვა ბრინჯაოს სტატუეტის კენტავრისა, რომელთა შესწავლისას არცერთი კლასიკოსი არ ცდილა, სათანადო ინტერპრეტაცია მოეძებნა ცხენკაცთა მომღიმარი სახეებისთვის. პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმში დაცული ბრინჯაოს ქანდაკების გარდა არსებობს მომღიმარი კენტავრის კიდევ ოთხი სტატუეტი:

- 1) ათენში აღმოჩენილი ძვ. წ. მეექვსე საუკუნის მეორე მეოთხედით დათარიღებული ლაკონიური ბრინჯაოს ქანდაკი, რომელიც ამჟამად ათენის ეროვნულ არქეოლოგიურ მუზეუმშია დაცული (სურ. 5).⁷
- 2) ათენში ნაპოვნი ძვ. წ. 540 – 530 წლების ბრინჯაოს ქანდაკი, რომელიც დღესდღეობით პარიზში საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკის მონეტების, მედლებისა და ანტიკურობის მუზეუმში ინახება (სურ. 6).⁸

⁶ კომზალი, როგორც ჩანს, დროთა განმავლობაში დაზიანდა კენტავრის ცხვირთან და ფეხებთან ერთად.

⁷ ათენი, ეროვნული არქეოლოგიური მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი 6680. იხ. de Ridder 1896, 146, ნომერი 430, სურ. 98; Reinach 1897-1930, II, 692, ნომერი 4; Baur 1912, 98, ნომერი 236; Casson 1922, 210-211, სურ. 3c; Niemeyer 1964, 11-12, 29-30, ილუსტრაცია 27; Lamb 1969, 101; Schiffler 1976, 154-155, 320 (V 15); Herfort-Koch 1986, 61-62, 69, 121, ნომერი K 155; Leventopoulou, Marangou *et al.* 1997, ნომერი 39, ილუსტრაცია 418; Padgett 2003, 11-12, სურ. 6.

⁸ პარიზი, საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა, მონეტების, მედლებისა და ანტიკურობის მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი 514. იხ. Müller 1854-1856, II, ილუსტრაცია 47, ნომერი 592; Ross 1855-1861, I, 104-105, ილუსტრაცია 6; Babelon and Blanchet 1895, 219-220, ნომერი 514; Reinach 1897-1930, II, 692,

- 3) ესპანეთში, მურსიის პროვინციაში, ქალაქ კარავაკა დე ლა კრუსის მახლობლად აღმოჩენილი ძვ. წ. 540 – 530 წლების პელოპონესური ბრინჯაოს სტატუეტი, რომელიც მადრიდის ეროვნულ არქეოლოგიურ მუზეუმშია დაცული (სურ. 7).⁹
- 4) ქრონოლოგიური თვალსაზრისით უკანასკნელია ძვ. წ. 510 – 500 წლებით დათარიღებული ბრინჯაოს ქანდაკი, რომელიც ანონიმი კერძო კოლექციონერის კუთვნილებაა (სურ. 8). შესაბამისად, სტატუეტთან დაკავშირებული მრავალი დეტალი, სამწუხაროდ, უცნობია.¹⁰

ძირითადი შტრიხი, რაც ამ შესანიშნავ ხუთეულს ნებისმიერი სხვა მათი თანამომძისაგან გამოარჩევს, არის ის, რომ ისინი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ღიმილის ცხენკაცები არიან. ხუთივე კენტავრი გვიცქერის მშვიდი, გახარებული მზერით და არცერთი მათგანი ოდნავ პოტენციურ აგრესიასაც არ ავლენს.

ნომერი 6; Babelon 1900, 335, ნომერი 514, სურ. 160; Baur 1912, 98, ნომერი 237; Babelon 1929, 34-35, ნომერი 29, ილუსტრაცია 22; Niemeyer 1964, 11-12, ილუსტრაცია 32a; Lamb 1969, 101, ილუსტრაცია 39a; Rolley 1969, 132; Schiffler 1976, 154-155, 321 (V 16); Herfort-Koch 1986, 61-62, 69, 121, ნომერი K 154; Padgett 2003, 155-158, ნომერი 23.

⁹ მადრიდი, ეროვნული არქეოლოგიური მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი 18536. იხ. Mérida 1897, 513-516, ილუსტრაციები 17-18; Reinach 1897-1930, III, 205, ნომერი 6 და IV, 441, ნომერი 3; Hübner 1898, 121-122, სურ. 4-5; Paris 1903-1904, I, 113-115, სურ. 88-89; Baur 1912, 99, ნომერი 239, სურ. 24; Thouvenot 1927, 10, ნომერი 5, ილუსტრაცია 1; García y Bellido 1948, II, 87-89, ნომერი 7, ილუსტრაცია 24; de Navascués y de Juan 1954, ილუსტრაცია 10a; Riis 1959, 44; Schiffler 1976, 154, 321 (V 17); Shefton 1982, 361-362; Rouillard 1996, სურ. 51-ე გვერდზე; Cabrera Bonet and Sánchez Fernández 1998, 259, ნომერი 3; Blech, Koch and Kunst 2001, 614, ილუსტრაცია 210; Padgett 2003, 162-163, ნომერი 25.

¹⁰ პირადი კოლექცია. იხ. Padgett 2003, 12-13, სურ. 8.

კენტავრთა ღიმილი, ჩანს, გარკვეულ სიუჟეტურ კონტექსტში უნდა აიხსნას. ფიგურების შექმნისას იგი უთუოდ გონებაში ექნებოდათ ავტორებს. ამ კონტექსტის წარმოსახვა, მოფიქრება ჩვენთვის საინტერესო ხუთი მოქანდაკიდან თითოეულს შეეძლო რომელიმე ძველბერძნული ლიტერატურული პასაჟის, უფროსთაგან გაგონილი მითის ან სულაც ხელოვნების რაიმე ნიმუშის გათვალისწინებით. სიუჟეტის გამოცნობისთვის გასაღებს გვაძლევს ერთი საგულისხმო გარემოება: ხუთივე სტატუეტი წარმოადგენდა ღვინის შესანახი დიდი ზომის ძველბერძნული ჭურჭლის, ლებესის, სახელურს ან დეკორატიულ ელემენტს.¹¹ ამ ფუნქციის გათვალისწინება გონებაში უმაღლეს ატივტივებს ღვინოსთან დაკავშირებულ მითებს კენტავრებზე. ასეთი არაერთია, მაგალითად, თქმულება თესალიელ ცხენკაცებზე, რომლებიც იმდენად დათვრნენ ლაპითა მეფე პირითოროსის ქორწილში, რომ პატარძალსა და მასპინძელთა ქალებს დაუპირეს მოტაცება. მაგრამ არის ერთი საყურადღებო მითი. ის პელოპონესელ, მთა ფოლოზე მობინადრე კენტავრებს ეხება და, სხვადასხვა პერიოდის ბერძენ მოღვაწეთა მონათხრობის გათვალისწინებით,¹² შემაჯამებელი სახით ასე შეიძლება გადმოიცეს: ევრისტევსისგან მიღებული მესამე დავალების შესასრულებლად, ერიმანთოსის ტახის ცოცხლად დასაჭერად მიმავალმა ჰერაკლემ გზად პელოპონესელ კენტავრ ფოლოსს შეუარა, რომელიც თესალიელი ქრონის დარად ელინი გმირებისადმი კეთილგანწყობით გამოირჩეოდა. ფოლოსი ხორციტ გაუმასპინძლდა სტუმარს. ამასთანავე, თავი ახადა ღვინის დიდ ჭურ-

¹¹ იხ. Cabrera Bonet and Sánchez Fernández 1998, 259, ნომერი 3; Padgett 2003, 14, 157.

¹² იხ., მაგალითად, D.S. 4.12.3; Apollod. 2.83-87.

ჭელს, რომელშიც მთა ფოლოეზე მცხოვრები ყველა კენტავრის საერთო ღვინო ინახებოდა, და გმირს ღვინო შესთავაზა. ღვინის სურნელი ეცათ კენტავრებს და ნელ-ნელა, აქეთ-იქიდან დაიძრნენ ფოლოსის გამოქვაბულისკენ, რათა შეერთებოდნენ მინახეთ. ცხენკაცები უბრალოდ თავიანთი საერთო ღვინის დაღევის აპირებდნენ ფოლოსთან და მათთან ან მასთან ერთად, ვინც მომძე ფოლოსის მღვიმეში დახვდებოდათ. ფოლოსის გამოქვაბულში მოხდა ჰერაკლესა და პელოპონესელი კენტავრების ბრძოლა, რასაც, ცხადია, კენტავრების არაცივილიზებულიობით და ველურობით ხსნიან ძველი ბერძენი ავტორები. ეს მითი ძვ. წ. 530 წლისთვის უკვე ცნობილი იყო. ამას მოწმობს ათენეოსის „ბრძენთა ნადიმში“ შემორჩენილი ერთი ფრაგმენტი ძველ ბერძენ პოეტ სტესიქოროსის (ძვ. წ. 640 – 555 წლები) ეპიკური პოემიდან „გერიონეისი“, სადაც ფოლოსთან სტუმრად მისულ ჰერაკლეზე ნათქვამია:

σκήφιον δὲ λαβὼν δέπας ἔμμετρον ὡς τριάνγυνον
 πῖ' ἐπισχόμενος, τό ρά οἱ παρέθηκε Φόλος κερύσας.¹³
 ღრმა თასი, სამი დოქის ტევადობისა, ფოლოსმა
 წყალში გაზავებული
 ღვინით რომ გაუვსო, ტუჩებთან მიიღო და
 გამოსცალა.

სტატუეტების ფუნქციისა და ნახსენები მითის გათვალისწინებით, ნათელი ხდება, რომ ჩვენთვის საინტერესო ხუთი კენტავრი მთა ფოლოეზე მობინადრე რიგითი ცხენკაცები არიან. მათ ეს-ესაა ეცათ ფოლოსის გამოქვაბულიდან გამოძავალი სა-

¹³ Stesich. *fr.* 181 (Page 1962); Ath. 11.499A.

ერთო ღვინის სურნელი,¹⁴ გაეღიმათ, გაუხარდათ, სახე გაებადრათ. თითოეული მათგანი თითქოს ამბობს, უჰ, უჰ, ჩვენს ფოლოსს, ეტყობა, ვიღაც სწვევია, უთუოდ მიზეზი რაიმე აქვთ მოლხენის, წავიდე, შევუერთდე, მეც მოვილხინოო. ღვინის არომატით დაბანგულნი, სიხარულით იმართებიან მხრებში სანუკვარი სასმელის სურნელზე, მხარზე კოხტად მოირგებენ თავიანთ განუყრელ კომბალს და ისე დინჯად გაეშურებიან მოძმის გამოქვაბულისკენ, თითქოს ამ სიარულითაც გამოხატავენ, რომ წინდაწინ ტკბებიან მოსალოდნელი ლხინით. ცხადია, ჰერაკლე ჯერ არც დაუნახავთ, ახლა მიეშურებიან ფოლოსის მღვიმისკენ. კომბალი ამ შემთხვევაში რიგითი კენტავრების ტრადიციული ატრიბუტი იქნებოდა უთუოდ და არამც და არამც ძალმომრე, საომრად გამზადებული ცხენკაცების იარაღი. უცნობმა ბერძენმა ხელოვანებმა გონებაში წარმოისახეს, მოიფიქრეს, გამოყვეს ისეთი დეტალი მითისა, რაზეც არც მანამდე, არც შემდეგ არცერთ სხვა ელინ ოსტატს არ უფიქრია. ისინი არ გაჰყვნიენ კენტავრთა მთვრალ, მოძალადე არსებებად წარმოსახვის ტრადიციულ, გატკეპნილ გზას. ამ უცნობმა ოსტატებმა, განსაკუთრებით კი პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმში დაცული ქანდაკის შემქმნელმა, მითიური ცხენკაცების თვალით შეხედეს სინამდვილეს და... დაინახეს კენტავრთა ყოფის ხიბლი. ასეთი ინტერპრეტაციები არცთუ მრავალია არქაული ეპოქის ძველ ბერძნულ ხელოვნებაში. ამიტომ პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმში დაცული კენტავრის სტატუეტი სწორედ რომ უმნიშვნელოვანესია. მასში საინ-

¹⁴ შდრ. Polyaen. 1.3.1, სადაც ნახსენებია, ფოლოსის მიერ თავახდილი ქვევრიდან ამომავალმა ღვინის სურნელუბამ როგორ მიიზიდა მეზობლად მცხოვრები ცხენკაცები.

ტერესო იდეა ასევე საინტერესოდ არის ხორცშესხმული. სტატუეტი ხუთეულში ყველაზე გამორჩეულია და დახვეწილი. ღვინის დიდი ჭურჭლის დამზადება-შემკობის მოსურნე ძველი ბერძენი ხელოვანისთვის ძნელი იქნებოდა მოეფიქრებინა უფრო გენიალური სახელური, ვიდრე ეს ფიგურაა: ის უმაღლეს გენდარულ წარსულს გაახსენებდა ამ ჭურჭელთან ღვინის ამოსაღებად მისულ კაცს და კენტავრის, ამ მითიური ცხენკაცის გაბანგული ღიმილით მიანიშნებდა მოლხენის მსურველს, რომ ღვინო იყო შვება და ლხენა.

ჩვენი ინტერპრეტაციის მართებულობას ამყარებს ვულჩიში აღმოჩენილი ერთი ათენური შავფიგურული ჰიდრია, რომელიც დაახლოებით ძვ. წ. 510 წლით თარიღდება და დღესდღეობით მიუნხენში ანტიკურობის სახელმწიფო კოლექციაში ინახება (სურ. 9).¹⁵ ჰიდრიაზე მხატვარს პელოპონესელ ცხენკაცთა საერთო ღვინის შემნახველ ქვევრთან გამოუსახავს მთა ფოლოზე მოსული ჰერაკლე და მისი მასპინძელი, თავისი მღვიმის შესასვლელში მდგომი ფოლოსი. ჰერაკლეს უკან დგას გმირის მფარველი ქალღმერთი ათენა, ხოლო სცენის მარცხენა მხრიდან შემოდის ორი კენტავრი, რომლებიც აშკარად თავიანთი დაძველებული ღვინის ტკბილმა სურნელმა მოიზიდა და მოსალხენად გამოუწიათ გულმა. ისინი მხიარულად მოუბარნი მოდიან და სიბრაზის ნიშანწყალიც არ ეტყობათ.

¹⁵ მიუნხენი, ანტიკურობის სახელმწიფო კოლექცია, ინვენტარის ნომერი 1705. იხ. Jahn 1854, 152, ნომერი 435; Baur 1912, 43, ნომერი 132, ილუსტრაცია 3; Brommer 1973, 180 (A 30); Schiffler 1976, 19, 41, 249 (A 65 = A/Ph 4); Brize 1980, 148, ნომერი 24; Vierneisel and Kaeser 1990, 336-337, სურ. 57.1; Leventopoulou, Maria, Lila Marangou *et al.* 1997, ნომერი 237; Wünsche 2003, 16, სურ. 3 (ზემოთ), 162, 166-169, სურ. 23.1, 408, კატალოგის ნომერი 95.

რამდენადაც ღიმილის ცხენკაცების ხუთივე სტატუეტი არქაულ პერიოდშია შექმნილი, მიზანშეწონილი იქნება, თვალი გადავავლოთ ამ ეპოქის ლიტერატურულ პასაჟებს, რომლებიც ღვინის დაღვევის წადილს ან ადამიანზე ღვინის სურნელის ზემოქმედებას აღწერს. იმ დროის პოეტთათვის დიონისეს სიხარულისმომგვრელი საჩუქარი ნამდვილად არის საკმაოდ ახლობელი თემა. ალკეოსი ერთ-ერთ თავის ლექსში ღვინოს დარდისგან განმკურნავ საუკეთესო წამლად მოიხსენიებს:

ὄς χρῆ κάκισι θύμιον ἐπιτρέπειν,
 προκίψομεν γὰρ οὐδὲν ἄσάμενοι,
 ἢ Βύκχι, φαρμάκων δ' ἄριστον
 οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθην.¹⁶

არ გვეკადრება ბოროტებით აღვივსოთ სული,
 ვერას მივაღწევთ და ამაოდ დავიტანჯებით,
 სჯობს, ჩემო ბიკეს, ჩვენი სულის
 დიდებულ მკურნალს მივენდოთ, დავთვრეთ!¹⁷

თუმცა ალკეოსისთვის ღვინო უზრალოდ ნადველის ჩასაკლავი სასმელი არ არის. იგი, უპირველეს ყოვლისა, ზევსისა და სემელეს ვაჟის ღვთიური ძღვენია, რომელსაც სიამე და სიხარული მოაქვს.¹⁸ პოეტის შემოქმედებაში ღვინო გააზრებულია იმგვარადვე სასურველად ცხოვრებაში, როგორც გულწრფელობა სა-

¹⁶ Alc. fr. 335 (Voigt 1971). იხ. ასევე Alc. fr. 50 (Voigt 1971).

¹⁷ წინამდებარე სტრიქონების თარგმანი ეკუთვნის ნანა ტონიას (ტონია 2002, 58, ფრაგმენტი 30).

¹⁸ იხ. Alc. fr. 346 (Voigt 1971).

ზოგადობის წევრთა შორის.¹⁹ ამასთან, მისთვის სასიხარულო ამბის ან ზუნების ამა თუ იმ საამო სიახლის შეტყობისას, პირველი, რითაც აღკვესს სურს გული გაიხაროს, არის დიონისეს საჩუქარი. ამიტომ იყო, რომ, როდესაც თავისი მძვინვარე ოპონენტის, ტირან მირსილოსის სიკვდილის ამბავი გაიგო, ღვინით მოლხენა ინატრა.²⁰ ხოლო როდესაც გაზაფხულის დადგომა იგრძნო, ღვინით სავსე თასით მიეგება მას:

ἦρος ἀνθιμόντος ἐπίοιον ἐρχομένοιοι

...

ἐν δὲ κέρνατε τὼ μελιόδεος ὄττι τάχιστα

κράτηρα...²¹

გავიგე, ყვავილოვანი გაზაფხული მობრძანდება

...

დაუყოვნებლივ გამიმზადეთ წყალში გაზავებული

თაფლივით ტკბილი ღვინით სავსე კრატერი...

ღვინო არქაული პერიოდის კიდევ ერთი პოეტის, ანაკრეონის შემოქმედებაშიც მიჩნეულია სიხარულის მომგვრელ საშუალებად.²² ერთ-ერთ ლექსში ანაკრეონი მოუწოდებს თანამეინახეთ, ნუ გამართავენ ღრეობას და ნუ ილოთებენ სკვითები-

¹⁹ შდრ. Alc. fr. 366 (Voigt 1971): Οἶνος, ὃ φίλε παῖ, καὶ ἀλάθεια / „ღვინო, ძვირფასო ბიჭო, და სიმართლე“. შდრ. Snell and Maehler 1981, III, 10-11.

²⁰ Alc. fr. 332 (Voigt 1971): „ახლა კი გვმართებს მოვილხინოთ თავდავიწყებით, | რადგან მირსილოსს, როგორც იქნა, აღმოხდა სული“ (თარგმანი ნანა ტონიასი [ტონია 2002, 54, ფრაგმენტი 17]).

²¹ Alc. fr. 367 (Voigt 1971).

²² იხ. Bowra 1961, 275-277; MacLachlan 1997, 142-144.

ვით, არამედ ზომიერად ილხინონ და თან საამო სიმღერებით დატკბენენ.²³

არქაული ეპოქის პოეტთა გარდა, რომლებიც რეალური ადამიანები იყვნენ, საგულისხმო და საინტერესოა ერთი პასაჟი ჰომეროსის „ოდისეიდან“, რადგან მასში ჩანს ღვინის სურნელის ზეგავლენა ისეთსავე მითურ და ფანტასტიკურ არსებაზე, როგორებიც კენტავრები იყვნენ. ამ ეპიკური პოემის მიხედვით, ფანტასტიკური არსებებიც კი ამბროსიასა და ნექტარს ადარებდნენ დიონისეს ძღვენს.²⁴ „ოდისეის“ მეცხრე ქებაში ითაკის მეფე ჰყვება თავის თავგადასავალს კიკლოპების, ამ უხეში და არაცივილიზებული ცალთვალა ბუმბერაზების მოდგმის კუნძულზე. საგულისხმოა, რომ ამბის თხოვრებას ოდისევსი იწყებს ღვინის მნიშვნელობის ხაზგასმით. იგი ეუბნება ფეაკების მეფე ალკინოოსს, რომ, მისი აზრით, არაფერი შეედრება იმას, მეინახენი ილხენდნენ და იშვებდნენ და თან აედის მღერას უგდებდნენ ყურს, მწდენი კი ღვინით უვსებდნენ მათ ფიალებს.²⁵ ამის შემდეგ ოდისევსი იხსენებს, ტროიდან შინმომავალ თავის ამხანაგებთან ერთად როგორ აღმოჩნდა კიკლოპების მიწაზე. აქ მათ ნახეს ერთი გამოქვაბული, რომლის მკვიდრი კიკლოპი პოლიფემოსიც სასტიკად მოეპყრო მოსულთ: დაატუსაღა ისინი და ყოველდღე ორ კაცს ჭამდა ოდისევსის თანშლებთაგან. კიკლოპის დასამარცხებლად ითაკის გონებამახვილმა მეფემ იარაღად გამოიყენა... საოცრად სურნელოვანი ღვინო. საყურადღებოა ის გარემოება, რომ კიკლოპების კუნძულზე ვაზი ხარობდა და ეს არსებები

²³ Anac. fr. 11 (Page 1962) = ფრაგმენტი 33 (კალატოზი 1988).

²⁴ Hom. Od. 9.359. ob. Seltman 1957, 35.

²⁵ Hom. Od. 9.5-11.

ღვინოს დიახაც რომ იცნობდნენ.²⁶ შესაბამისად, პოლიფემოსის დამარცხება შეუძლებელი იქნებოდა ჩვეულებრივი ღვინით; ეს შეეძლო მხოლოდ საუცხოოდ სურნელოვან ღვინოს. და მართლაც: ოდისევსმა კიკლოპს არაჩვეულებრივი, განსაკუთრებული არომატისა და გემოს ღვინო შესთავაზა, რომელიც თვით მარონს, თრაკიის ქალაქ ისმაროსის მკვიდრ აპოლონის ქურუმს დაეწურა და დაეყენებინა.²⁷ მარონს მადლიერების ნიშნად ეჭუქებინა ეს სასწაულებრივი, ღვთაებრივი სურნელების მქონე ღვინო ითაკის მეფისათვის, რაკი ოდისევსს ისმაროსის იავარყოფისას აპოლონის ქურუმი და მისი ცოლ-შვილი დაენდო და მათთვის ხელი არ ეხლო.²⁸ ღვინოზე საუბრისას პენელოპეს მეუღლე სწორედ მის საუცხოო სურნელსა და ძლიერებას უსვამს ხაზს:

τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιηδέα οἶνον ἐρσθρόν,
 ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνὰ εἴκοσι μέτρα
 χεῦ', ὀδμη' δ' ἠδέϊα ἀπὸ κρητῆρος ὀδῶνδει
 θεσπεσίη· τότ' ἂν οὔ τοι ἀποσχέσθαι φίλον ἦεν.²⁹

²⁶ Hom. *Od.* 9.110-111, 357-358. შდრ. Stubbings 1962, 524; Heubeck, West, Hoekstra, Hainsworth, Russo and Fernández-Galiano 1988-1992, II, 21, ad 110-111.

²⁷ მარონის სახელი მომდინარეობს თრაკიის სამხრეთ სანაპიროზე მდებარე, ანტიკურ პერიოდში თავისი ღვინით განთქმულ ქალაქ მარონეიას სახელწოდებიდან (Plin. *HN* 14.6.53-54). ისმაროსულ ღვინოს ახსენებს არქილოქოსიც, ვინც ამბობს, რომ შუბზე აქვს ისმაროსული ღვინო / ἐν δῆρι δ' οἶνος Ἰσμαρικὸς (Archil. *fr.* 2 [West 1992]). პოეტის ამ ნათქვამის ინტერპრეტაციისთვის იხ. Lasserre and Bonnard 1958, 3, ad 7; Gerber 1970, 12, ფრაგმენტი 2, ad 1; Snell and Maehler 1981, II, 126, ad 2; Campbell 1982, 142, ad 1).

²⁸ Hom. *Od.* 9.196-205.

²⁹ Hom. *Od.* 9.208-211.

ყოველთვის, როცა (მარონი) ამ თაფლივით ტკბილი წითელი ღვინის დალევას მოისურვებდა, ერთ ფიალას აავსებდა და მას კრატერში ოცწილ წყალში გააზავებდა, კრატერიდან ამ დროს ღვთაებრივად ტკბილი სურნელი ამოიფრქვეოდა; მაშინ კაცთაგან ძნელად თუ ვინმე შეიკავებდა თავს ამ ღვინის დალევისაგან.

მარონის ნაჩუქარი ღვინო იმდენად ძლიერი და არომატული იყო, რომ უადრესად დიდი რაოდენობის, ოცწილ წყალში უნდა გაეზავებინა კაცს დასალევად.³⁰ ოდისევსმა კი ეს ღვინო განუზავებელი შესთავაზა პოლიფემოსს, რათა სასმელის მომაჯადოებელ სურნელებას არაფერი მოკლებოდა. ჩვეულებრივ განუზავებელი რძით კმაყოფილმა კიკლოპმა,³¹ როგორც ჩანს, დიონისეს ბადიშიშვილის³² ძღვენის გამაბრუებელ სურნელს ვერ გაუძლო, იხმია სასმელი და შეთავაზებული კათხა კიდევ გამოსცალა ბოლომდე.³³ ოდისევსის მონათხრობში არის ერთი ჩვენთვის მეტად ნიშანდობლივი დეტალი. კერძოდ: ითაკის წინდახედული მეფე ამბობს, რომ ქალაქ ისმაროსის დატოვებისას მარონის ნა-

³⁰ არქაული პერიოდის ძველ საბერძნეთში ერთწილ ღვინოს დასალევად, ჩვეულებრივ, ორწილ ან სამწილ წყალში აზავებდნენ (შდრ. Hes. *Op.* 596. *ib.* Page 1955, 308, ad 4; West 1978, 308, ad 596). ჰომეროსი მარონისეული ღვინის სამ ძირითად თვისებას აქებს: გემოს (μαλιδέα – *Od.* 9.208), ფერს (ἐρυθρόν – *Od.* 9.208) და ყველაზე მეტად – სურნელს (ὄσμῳ – *Od.* 9.210).

³¹ Hom. *Od.* 9.248-249, 297. შდრ. Schein 1970, 78-79; Heubeck, West, Hoekstra, Hainsworth, Russo and Fernández-Galiano 1988-1992, II, 28, ad 248-251, 30-31, ad 297.

³² „ქალთა კატალოგის“ მიხედვით, მარონი დიონისეს ბადიშიშვილი იყო (Hes. *fr.* 238 [Merkelbach-West 1967]).

³³ Hom. *Od.* 9.354.

ჩუქარი ღვინო საგანგებოდ შეინახა მომავლისთვის, რადგან გული უგრძნობდა, ეს სურნელოვანი სასმელი უთუოდ გამოადგებოდა ველურ და ღონიერ მხეც-კაცთან დაპირისპირებისას, რომელსაც არაფერი გაეგებოდა ცივილური ქცევისა.³⁴ კენტავრებსაც ძველი ბერძენი ხელოვანები და პოეტები ხომ, როგორც წესი, მსგავს ველურ, უხეშ, უკულტურო და სასტიკ მხეც-კაცებად მოიაზრებდნენ, რომლებსაც საოცრად უყვარდათ ღვინო და ახელებდათ მისი დალევა. ჰომეროსის მიერ მოთხრობილი კენტავრ ვერიტიონის ამბავიც იკმარებს ამის დასტურად.³⁵ ჩვენს მიერ განხილული ცხენკაცთა ქანდაკებების ხუთეული კი იმით გამოირჩევა, რომ მათი შემქმნელები აქცენტს ღვინით გონდაკარგულ, გაშმაგებულ და აგრესიულ არსებებზე არ აკეთებენ. ამ ოსტატების წარმოსახვით, პელოპონესში, არკადიაში, ფოლოეს მთაზე, ამო ლხინის მოტრფიალე ხუთი ლაღი, ხალისიანი, მომღიმარი ცხენკაციც ცხოვრობდა. ელინი გმირების წინააღმდეგ ბრძოლისას თესალიაში დამარცხების შემდეგ კენტავრები პელოპონესშიც დამარცხდნენ და ძველი ბერძნული მითოლოგიის სცენიდან სამუდამოდ გაქრნენ.

³⁴ Hom. *Od.* 9.213-215.

³⁵ Hom. *Od.* 21.295-304.

სურათი 1

თესალიური კენტავრომაქია. ოლიმპიაში მდებარე ზევსის ტაძრის დასავლეთი ფრონტონი. ძვ. წ. 470-456 წლები.
ოლიმპიის არქეოლოგიური მუზეუმი.

სურათი 2

კენტავრის სტატუეტი. ატიკური, ბრინჯაო, დაახლოებით ძვ. წ. 530 წელი.
პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი
1997-36.

სურათი 3

კენტავრის სტატუეტი პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმში, ინვენტარის ნომერი 1997-36.

სურათი 4

კენტავრის სტატუეტი პრინსტონის უნივერსიტეტის ხელოვნების მუზეუმში, ინვენტარის ნომერი 1997-36.

სურათი 5

კენტავრის სტატუეტი.
ლაკონიური, ბრინჯაო,
ძვ. წ. მე-6 საუკუნის მეორე
მეოთხედი.

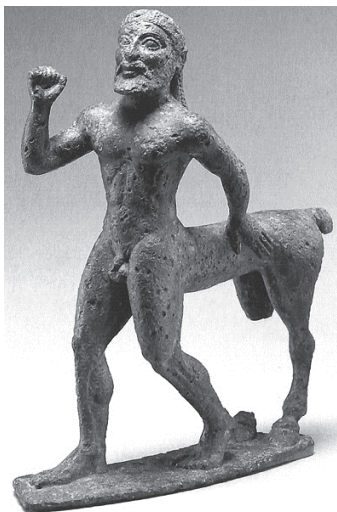
ათენი, ეროვნული
არქეოლოგიური მუზეუმი,
ინვენტარის ნომერი 6680

სურათი 6

კენტავრის სტატუეტი. ლაკონიური, ბრინჯაო, ძვ. წ. 540-530 წლები.
 პარიზი, საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა, მონეტების, მედლებისა
 და ანტიკურობის მუზეუმი, ინვენტარის ნომერი 514.

სურათი 7

კენტავრის სტატუეტი.
 პელოპონესური, ბრინჯაო,
 ძვ. წ. 540-530 წლები.
 მადრიდი, ეროვნული
 არქეოლოგიური მუზეუმი,
 ინვენტარის ნომერი 18536.

სურათი 8

კენტავრის სტატუეტი. ძვ. წ. 510-500
წლები. კერძო კოლექცია.

სურათი 9

პელოპონესელი კენტავრები
ჰერაკლეს მოსვლისას მთა
ფოლოეზე.
შავფიგურული ჰიდრია, ატიკური,
დაახლოებით ძვ. წ. 510 წელი.
მიუნხენი, ანტიკურობის
სახელმწიფო კოლექცია,
ინვენტარის ნომერი 1705.

ბიბლიოგრაფია:

Alden, Maureen. 2000. *Homer Beside Himself: Para-Narratives in the Iliad*. New York: Oxford University Press.

Babelon, Jean. 1900. *Guide illustré au Cabinet des Médailles et Antiques de la Bibliothèque Nationale: les antiques et les objets d'art*. Paris: Ernest Leroux Éditeur.

Babelon, Jean. 1929. *Choix de bronzes et de terres cuites des collections Oppermann et de Janzé*. Paris: Les Éditions G. Van Oest.

Babelon, Jean and Jules Adrien Blanchet. 1895. *Catalogue des bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale*. Paris: Ernest Leroux Éditeur.

Baur, Paul V. C. 1912. *Centaur in Ancient Art: The Archaic Period*. Berlin: Karl Curtius.

Blech, Michael, Michael Koch and Michael Kunst, eds. 2001. *Denkmäler der Frühzeit*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Bowra, C. M. 1961. *Greek Lyric Poetry: From Alcman to Simonides*. Oxford: Clarendon Press.

Brize, Philip. 1980. *Die Geryoneis des Stesichoros und die frühe griechische Kunst*. Würzburg: Konrad Triltsch Verlag.

Brommer, Frank. 1973. *Vasenlisten zur griechischen Heldensage*. Marburg: N. G. Elwert Verlag.

Cabrera Bonet, Paloma and Carmen Sánchez Fernández, eds. 1998. *Los Griegos en España: tras las huellas de Heracles*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura.

Campbell, David A. 1982. *Greek Lyric Poetry: A Selection of Early Greek Lyric, Elegiac and Iambic Poetry*. Bristol: Bristol Classical Press.

Casson, Stanley. 1922. "Bronze Work of the Geometric Period and its Relation to Later Art." *The Journal of Hellenic Studies* 42: 207-219.

de Navascués y de Juan, Joaquín María. 1954. *Museo Arqueológico Nacional: Guías de los museos de España, 1*. Madrid: Dirección General de Bellas Artes.

de Ridder, André. 1896. *Catalogue des bronzes trouvés sur l'Acropole d'Athènes*. Paris: Albert Fontemoing Éditeur.

García y Bellido, Antonio. 1948. *Hispania Graeca*, 2 vols. Barcelona: Instituto Español de Estudios Mediterráneos.

Gerber, Douglas E. 1970. *Euterpe: An Anthology of Early Greek Lyric, Elegiac, and Iambic Poetry*. Amsterdam: Adolf M. Hakkert – Publisher.

გორდუზიანი, რისმაგ. 1988. *ბერძნული ცივილიზაცია*, ნაკვეთი I. თბილისი: „მერანი“.

Guthrie, Jill, ed. 1998. “Acquisitions of the Art Museum 1997.” *Record of the Art Museum, Princeton University* 57: 164-208.

Herfort-Koch, Marlene. 1986. *Archaische Bronzeplastik Lakoniens*. Münster: Archäologisches Seminar der Universität.

Heubeck, Alfred, Stephanie West, Arie Hoekstra, John Bryan Hainsworth, Joseph Russo and Manuel Fernández-Galiano. 1988-1992. *A Commentary on Homer's Odyssey*, 3 vols. Oxford: Clarendon Press.

Hübner, E. 1898. “Die Büste von Ilici.” *Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts* 13: 114-134.

Jahn, Otto. 1854. *Beschreibung der Vasensammlung König Ludwigs in der Pinakothek zu München*. Munich: Jos. Lindauer'sche Buchhandlung.

კალატოზი, თამარ. 1988. *ანაკრეონტი, ანაკრეონტა*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Lamb, Winifred. 1969. *Ancient Greek and Roman Bronzes*. Chicago: Argonaut, Inc., Publishers.

Lasserre, François and André Bonnard, eds. 1958. *Archiloque. Fragments*. Paris: Société d'édition “Les belles lettres”.

Leventopoulou, Maria, Lila Marangou *et al.* 1997. “Kentauroi et Kentaurides.” In *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, vol. 8, 671-721. Zurich – München: Artemis Verlag.

MacLachlan, Bonnie C. 1997. "Personal Poetry." In *A Companion to the Greek Lyric Poets*, edited by Douglas E. Gerber, 135-220. Leiden: Brill.

Mélida, José Ramón. 1897. "Figura de centauro. Bronce griego arcaico procedente de Rollos (Campo de Caravaca, Murcia)." *Revista de archivos, bibliotecas y Museos* 1: 513-516.

Merkelbach, Reinhold and Martin L. West, eds. 1967. *Fragmenta Hesiodae*. Oxford: Oxford University Press.

Müller, Karl Otfried. 1854-1856. *Denkmäler der alten Kunst*, 2 vols. Göttingen: Dieterichsche Buchhandlung.

Niemeyer, H. G. 1964. "Attische Bronzestatuetten der spätarchaischen und frühklassischen Zeit." In *Antike Plastik*, edited by Walter-Herwig Schuchhardt, Lieferung 3, Teil 1-3, 7-31. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

Padgett, J. Michael, ed. 2003. *The Centaur's Smile: The Human Animal in Early Greek Art*. Princeton, New Jersey: Princeton University Art Museum.

Page, Denys Lionel. 1955. *Sappho and Alcaeus: An Introduction to the Study of Ancient Lesbian Poetry*. Oxford: Clarendon Press.

Page, Denys Lionel. 1962. *Poetae Melici Graeci*. Oxford: Clarendon Press.

Paris, Pierre. 1903-1904. *L'art et l'industrie de l'Espagne primitive*, 2 vols. Paris: Ernest Leroux Éditeur.

Reinach, Salomon. 1897-1930. *Répertoire de la statuaire grecque et romaine*, 6 vols. Paris: Ernest Leroux Éditeur.

Richter, Gisela Marie Augusta. 1953. *The Metropolitan Museum of Art: Handbook of the Greek Collection*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Riis, Poul Jørgen. 1959. "The Danish Bronze Vessels of Greek, early Campanian, and Etruscan Manufactures." *Acta Archaeologica* 30: 1-50.

Rolley, Claude. 1969. *Monuments figures: les statuettes de bronze*. Paris: de Boccard.

Ross, Ludwig. 1855-1861. *Archäologische Aufsätze*, 2 vols. Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner.

Rouillard, Pierre. 1996. “Gli iberi.” *Archeo* 135: 46-63.

Schein, Seth L. 1970. “Odysseus and Polyphemus in the *Odyssey*.” *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 11: 73-83.

Schiffler, Birgitt. 1976. *Die Typologie des Kentauren in der antiken Kunst: vom 10. bis zum Ende des 4. Jhs. v. Chr.* Bern: Herbert Lang.

Seltman, Charles. 1957. *Wine in the Ancient World*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Shamugia, Nikoloz. 2012-2013. “The Thessalian Centauromachy and Common Greek Identity in Homer.” *Phasis* 15-16: 220-233.

Shefton, Brian Benjamin. 1982. “Greeks and Greek imports in the South of the Iberian Peninsula. The Archaeological Evidence.” In *Phönizier im Westen*, edited by Hans Georg Niemeyer, 337-370. Mainz am Rhein: Phillip von Zabern.

Snell, Bruno and Herwig Maehler, eds. 1981. *Frühgriechische Lyriker*, 3 vols. Berlin: Akademie-Verlag.

Stubbings, Frank H. 1962. “Food and Agriculture.” In *A Companion to Homer*, edited by Alan J. B. Wace and Frank H. Stubbings, 523-530. London: Macmillan & Co.

Thouvenot, Raymond. 1927. *Catalogue des figurines et objets de bronze du Musée archéologique de Madrid*. Bordeaux: Feret & Fils Éditeurs.

ტონია, ნანა, რედ. 2002. *ჰელიკონი: ძველი ბერძნული ლირიკა*. თბილისი: „ლოგოსი“.

Vierneisel, Klaus and Bert Kaeser, eds. 1990. *Kunst der Schale: Kultur des Trinkens*. Munich: Staatliche Antikensammlungen und Glyptothek.

Voigt, Eva-Maria, ed. 1971. *Sappho et Alcaeus: Fragmenta*. Amsterdam: Polak & van Gennepe.

West, Martin L., ed. 1978. *Hesiod: Works and Days*. Oxford: Clarendon Press.

West, Martin L., ed. 1992. *Iambi et elegi Graeci ante Alexandrum cantati*, 2 vols. Oxford: Oxford University Press.

Wünsche, Raimund, ed. 2003. *Herakles – Herkules*. Munich: Staatliche Antikensammlungen und Glyptothek.

Nicoloz Shamugia

Scuola Normale Superiore (Pisa), Italy

The Magnificent Five or the Smiling Horse-Men

Key words: bronze statuettes of centaurs, smile, Pholoe, Pholus

The present article discusses five Archaic bronze statuettes of centaurs which form a particularly interesting group of representations (figs. 2-8). The main feature that distinguishes the magnificent five from other centaurs is their smile. A significant question about them is who these centaurs are. The horse-men stare at the onlooker with their genial and likeable faces, big wide-open eyes, and, most notably, with radiant smiles, which makes them wonderfully pleasant, peaceful, and attractive monsters registering no potential aggression. Taking into consideration the fact that the figurines decorated large wine vessels, it seems plausible to interpret the statuettes as representing the centaurs dwelling on Mount Pholoe who surged up in order to become fellow drinkers of Pholus, the host of Heracles, as soon as the aroma of their own communal wine hit their nostrils. The artists of the five bronze statuettes seem to have imagined ordinary Peloponnesian centaurs overjoyed by the strong fragrance of their wine, and they created images of smiling horse-men with this idea in mind.